

Viyana Kuşatmalarında Almanya'ya Esir Düşen Türkler

Turkish Prisoners of War in Germany During the Siege of Vienna

Dr. Altan ALPEREN *

Öz:

Bu makalede, 17. ve 18. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'yle yapılan savaşlar sonucunda esir edilerek Almanya'ya götürülen Müslüman savaş esirleri ele alınmaktadır. 1683 yılındaki II. Viyana bozgunu ve ardından Osmanlı Devleti'nin Balkanlara doğru geri çekilmesi bu süreci hızlandırmıştır. II. Viyana Kuşatmasında ve sonraki yıllarda Avrupa Birleşik ordularıyla Osmanlı ordusu arasında geçen savaşlarda alınan yenilgiler sonucunda kadın, erkek ve çocuklar savaş alanlarından Almanya'ya esir olarak götürülmüşlerdir. Ganimet olarak götürülen bu Türklerin sayısı kesin olmamakla birlikte, Avusturya ve Almanya'nın güney bölgesi ağırlıkta olmak üzere, binlerce Müslüman'ın Almanlara esir düştüğü bilinmektedir. Ancak bazı kaynaklar, bu sayının çok daha yüksek olduğunu ifade etmektedir. Almanlar, o dönemlerde savaş esirlerini asimile etmek için vaftiz ediyorlardı. Vaftiz edilen Osmanlı tebaasına mensup esirler genelde Avusturya, Frankonya, Bavyera, Saksonya, aşağı Almanya, Silezya, Vestfalya ve Hannover bölgelerine yerleştirilmişlerdir. II. Viyana kuşatmasından sonra gerilemeye başlayan Osmanlı İmparatorluğu'nun artık bir tehdit olarak görülmemesi nedeniyle Almanların ve Avrupalıların Osman-

*Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Yabancı Diller Bölümü Alman Dili ve Eğitimi, Ankara, Turkey, alperen@gazi.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0003-4109-1458>.

lı'ya karşı bakış açıları değişmiştir. Bu dönemden sonra Almanya ve Avrupa'da Osmanlı Devleti ve kültürüne karşı büyük bir merak ve hayranlık doğmuştur. II. Viyana kuşatmasının başarısızlığı belki de başarılı olmasından daha büyük etkilere yol açmıştır. Türk korkusunu yenen Avrupalılar, Türklerin daha farklı yönleri ile tanışmış oldular. Osmanlı sayesinde 17. yüzyılda Almanya'da hâkim olan "Türk modası" ve "kahve kültürü" daha sonra tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Günümüzdeki terimlerle bu duruma Türklerin yumuşak gücü de denebilir.

Anahtar kelimeler:

Türk savaş esirleri, II. Viyana Kuşatması, Almanya, 16-18. yüzyıl.

Abstract:

This article aims to illustrate the Muslim prisoners of war who were enslaved in battles against the Ottoman State between 16th and 18th centuries. The Viennese defeat in 1683 and the successive victories gained by the Christian armies in the Balkans whipped up this course. The Turks being defeated by the Germans, a number of people including women, men and children were captured in the battle field and brought to Germany as slaves. Despite the fact that the accurate number of these people remains unknown, it is supposed that thousands of Ottoman prisoners were settled in Austria and Germany. Yet, it is estimated that the numbers are much higher. Having been baptized, the captive Turks were settled mainly in Austria, Franconia, Bavaria, Saxony, southern Germany, Silesia, Westphalia and Hannover. The Ottoman setback at Vienna had big implications: This landmark event marked a watershed in Ottoman-European relations, leading to a kind of detente. The Turks were no longer considered to be dangerous enemies to Europe, but to be exotic and somewhat appealing. When fear turned first into fascination and then into fantasy, Ottoman culture began to play an important part in shaping European countries: Turquerie or the fashion for all things Turkish denoted the European interest in the Orient, particularly the culture of the Ottoman Empire, and its influence on culture from the 17th century onwards. Turquerie reached its apogee during the 18th century. It was providing a rich source of material for numerous novels, plays, ballet and opera; not to mention painting, architecture, costume and interiors. Turquerie's greatest impact was undoubtedly in Central Europe. The so-called Turkish wars unveiled the influence of Ottoman culture on Germany and Europe.

Keywords:

Turkish prisoners of war, II. Siege of Vienna, Germany, 16.-18. Century.

Giriş:

Alman coğrafyasında yüzyıllardır yaşayan Hıristiyan ve Yahudilere kıyasla Müslümanların sayısı çok azdı. Müslümanların 20.yüzyılın ortalarına kadar Almanya'da nasıl bir hayat sürdürdükleri pek fazla araştırılmamıştır. Bu yüzden Almanya'da Müslümanların tarihini onların Türk Savaşları dedikleri Osmanlı Avrupa savaşları ile başlatmak bir kural haline gelmiştir. Aslında Avrupalıların ve dolayısıyla Almanların Türklerle ve dolayısıyla Müslümanlarla karşılaşmaları ta Selçuklular dönemine kadar uzanmaktadır. 1189-1192 tarihleri arasında III. Haçlı seferine katılan Kutsal Roma-Germen İmparatoru I. Friedrich Barbarossa, ordusunun başında Selçuklu İmparatorluğu başkenti Konya'ya kadar gelmiştir. Alman İmparatoru'nun asıl amacı Kudüs'e gitmektir. O dönemde Selçuklu Devleti'nin başında Sultan II. Kılıçaslan vardır. Sultan II. Kılıçaslan da Almanlara topraklarından geçiş hakkı vermiştir. Ne var ki İmparator I. Barbarossa, 1190 yılında Mersin'deki Göksu ırmağından atıyla geçerken düşüp boğulmuş, bu olaydan sonra Alman ordusu tümüyle dağılmıştır.¹ I. Barbarossa'nın boğulduğu yere günümüzde bir anıt dikilmiştir. Almanya'ya esir götürülen Türklerle dair ilginç bir tarih de 1279 yılındaki haçlı seferinde esir alınan bir Selçuklu komutanına ait... Bu komutanın 1279 yılındaki son haçlı seferinde esir alınan yaklaşık 40 kadar Selçuklu subayından biri olan Mehmet Sadık Selim olduğu ifade edilmektedir. Mehmet Sadık Selim Brackenheim'da vaftiz edilip Johann Soldan adını almış, daha sonra da Rebecka Dohlerin'le evlenmiş ve bu evlilikten de Eberhardus, Christianus ve Melchior adlı üç oğulları olmuştur.² Günümüzde ünlü Alman edebiyatçı Johann Wolfgang von Goethe'nin de Soldan ailesi soyundan geldiğini iddia eden birçok araştırma vardır. "Familienforschung und Vererbungslehre" (Türk. Aile Araştırmaları ve Jeneoloji) adlı kitapta Goethe'nin anne tarafından soyunun Sadık Selim Sultan adında bir Selçuklu Beyine uzandığından söz edilmektedir. Sadık Selim Sultan Haçlılarla Selçuklular arasındaki bir savaşta Halep civarında esir alınarak Almanya'ya götürülüyor. Esaretinin bedelini Alman Ordusuna hizmet ederek ödüyor. Bir süre sonra vaftiz ediliyor ve Sultan adı «Soldan» oluyor. Zaman içinde ailesi bütün Almanya'da dallanıp budaklanıyor.³ Almanların Türklerle tanışması, daha çok Viyana kuşatmalarına dayanmaktadır. Özellikle 16. Ve 17. yüzyıllarda gerçekleştirilen I. ve II. Viyana Kuşatmaları, Almanların Türkleri yakından tanımaya başladıkları dönemler olmuştur. Kanuni Sultan Süleyman döneminde gerçekleşen I. Viyana Ku-

¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Jan von Flocken, "Friedrich Barbarossa – ein Kaiser ertrinkt", Die Welt, 07.01.2008.

² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Werner-Ulrich Deetjen, 700-jähriges Jubiläum Sadok Selim-Johannes Soldan (um 1270–1328), erster urkundlich bekannter türkischer Deutscher und Brackheimer Bürger, Brackenheim, 2005. Almanya Baden-Württemberg eyaletinde Heilbronn şehrine bağlı Brackenheim ilçesindeki Johannis kilisesinde 24 Haziran 2005 tarihinde Werner-Ulrich Deetjen tarafından Türk asıllı bir Alman olan Sadık Selim'in resmi belgeyle Brackenheim vatandaşı olmasının 700. yıldönümü anısına yaptığı bir konuşma metninde kullandığı ifadelerdir. Kilisedeki ilan levhasında da aynı konudan bahsedilmektedir. 1328 yılında vefat eden Sadık Selim'in naaşı, vaftiz edildiği Johannis kilisesine defnedilmiştir.

³ Goethe'nin annesinin Soldan ailesinden geldiği ileri sürülmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Latif Çelik, Türkische Spuren in Deutschland- Almanya'da Türk İzleri, Logophon, Mainz, 2008, s. 90-95. Ayrıca "Aile Araştırmaları ve Jeneoloji" adlı kitap için bkz.: Sommer, Robert: Familienforschung und Vererbungslehre, Leipzig 1907.

şatmasında (1529) Osmanlı ve bir devlet olarak Almanya karşı karşıya gelmemiştir. Ancak, Alman prensliklerinin bir kısmı, Osmanlı Devletine karşı Avusturya'nın yanında yer almışlardır. Türk ve Alman askerlerinin birbirleriyle savaşmaları, 1683 yılındaki II. Viyana Kuşatmasında olmuştur. Bu kuşatmada baş vezir Kara Mustafa Paşa komutasındaki Osmanlı ordusunun karşısındaki Avusturya'nın yardımına Alman Prenslikleri ve Polonya Kralı koşmuştur. Polonya, Avusturya ve Almanya Birleşik orduları, Kara Mustafa Paşanın başarısızlığı üzerine kazandıkları zaferlerini Hıristiyanlığın zaferi olarak kutlamışlardır. Osmanlı ordusu, kuşatmadan sonra bozguna uğrarken Avusturya-Almanya orduları kısa zaman sonra Macaristan'ı Osmanlı Devletinden geri aldılar. Viyana (1683), Uyvar (1685), Budin (1686), Belgrad (1688) gibi bölgelerin Osmanlıların elinden alınmasıyla Almanya ve özellikle Viyana'ya getirilen esirlerin sayısında çok büyük bir artış olmuştur (Heller, 1986: 264) Art arda gelen yenilgiler sonucunda Osmanlı idaresinden çok sayıda yönetici, özellikle de onların aile mensupları savaş esiri olarak Almanya'ya götürülmüşlerdir. Tarihi belgelerde 1683 Viyana bozgunundan sonra Osmanlı yönetici sınıfına mensup kişilerin esir alındığından söz edilmektedir. Esir alınan kadın ve çocuklar arasında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın hareminden de bir kısım insanların olduğu görülmektedir.

Almanya'daki Türk Savaş Esirleri:

1683 yılındaki II. Viyana Kuşatmasında Avusturya'ya yardıma gelenler arasında Hannover Prensi Ernst August'un oğlu Veliaht Prens Ludwig komutasında bir Alman birliği de vardı. Söz konusu Hannover birliği Şemdinlili Derviş Mehmet ve Hasan isimli iki Osmanlı sipahisini⁴ esir alarak Hannover'e götürmüşlerdir. Bu iki sipahi sekiz yıl sonra Hannover'de ölmüş ve İslami geleneklere uygun bir biçimde toprağa verilmişlerdir. Onların mezarları Hannover'deki St. Andreas Mezarlığı'nda ziyaret edilebilmektedir. Mezarları günümüzde restore edilmiş ve tarihi anıtları koruma kanunu gereğince koruma altına alınmıştır.⁵ Almanya'da hiç vaftiz edilmeden hayatını sürdüren Türk savaş esirleri de olmuştur. Türk esirlerin çoğu, esaretin her türlü zorluğuna rağmen İslami inançlarına sadık kalmışlardır (Abdullah 1981: 19). Bunun en önemli kanıtlarından biri, Almanya'daki Osmanlı mezar taşları üzerindeki yazılardır. Hamit adlı bir Osmanlı askerinin mezarı Hannover şehir merkezinde bulunan tarihi bir Alman mezarlığındadır. Zorla Hristiyanlaştırılmaktan kurtulan Hamit'in Hannover'de İslami usullere uygun bir mezarı vardır. Kabrinin tipik bir Müslüman mezarı olmasının kanıtı, baş ve ayakucundaki mezar taşları ve mezarının kibleye dönük olmasıdır. Müslüman

⁴ Sipahi, Osmanlı kapıkulu ocağının atlı askeridir. Tımar sahibi süvari askeridir. Ordunun en büyük gücünü oluşturmalarıdır. Savaş zamanında öşrünü aldıkları topraklardan yetişen hayvanlarla savaşa katılırlardı. Fakat cephaneyi devletten alırlardı. Tımarlı sipahiler Türk soyundan gelirdi. Cezayir, Tunus, Trablusgarp, Mısır, Yemen, Bağdat gibi Arap eyaletlerinde sipahiler yoktu. Anadolu ve Rumelide vardı. Osmanlı atlı ordusu, iki orduya ayrılırdı: Rumeli atlı ordusu ve Anadolu atlı ordusu. Tımarlı sipahiler Padişah Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) zamanında en parlak devirlerini yaşadılar.

⁵ Bu iki Osmanlı askerinin mezarları Hannover Başkonsolosluğumuz ve Hannover Belediyesi'nin işbirliği ile restore edilmiş ve koruma altına alınmıştır.

olmasının bir başka kanıtı da, Hamit'in Hristiyan mezarlığının sınır duvarlarının dışına defnedilmesidir. Almanlara esir düşen Hamit adlı sipahinin mezar taşı kitabesinde şu bilgilere rastlanmaktadır: Hammed (Hamit), Viyana savaşı sırasında (1683), Yukarı Macaristan bölgesinde esir düştükten sonra Hannover'e getirilir. Orada 8 yıl elektörün eşine hizmette bulunduktan sonra, 1691 yılında ölür. Mezar taşı üzerindeki diğer bilgiler de son derece önemlidir. Bu bilgilere göre Hamit, batıl inancından (Müslümanlıktan) kurtulamadan ölmüştür. Mezar taşı ise kendisi gibi, Mora ve Macaristan'dan Hannover'e getirilen din kardeşleri tarafından dikilmiştir (Abdullah 1981: 19). Bu üç sipahinin dışında kuzey Almanya'nın Hannover şehrine daha birçok Türk esir götürülmüştür. Elektör Georg Ludwig ve kardeşi Maximilian, esir düşen 12 tane Türk çocuğunu beraberlerinde getirip saraylarına yerleştirirler. Alman sarayında yetişen bu çocuklardan bazılarıyla ilgili bilgiler günümüze kadar ulaşmıştır. Bunların içinden çalışkanlığı ve dürüstlüğüyle öne çıkan Mehmet adındaki Türk çocuğu Mehmet von Königstreu (Alm. Königstreu: Krala sadık) adını almıştır. Mehmet 1716 yılında Alman asilzadeler sınıfına dâhil edilmiştir. Daha sonra Maria Hedwig Wedekind ile evlenen Mehmet'in biri kız ve ikisi erkek olmak üzere üç çocuğu olmuştur. Mehmet von Königstreu'un Barsinghausen manastırında bir yağlıboya tablosu ve Hannover'deki Aziz Petri Kilisesinin dış cephesinde kendisi için dikilen bir mezar taşı bulunmaktadır. Yusuf adlı bir Türk çocuğu Orta Frankonya'da (Alm. Mittelfranken) Protestan papazı olurken bir Türk kızı da Christian Moritz Grimm adlı bir papazla evlendirilir (Abdullah 1981: 19). Bu arada Almanya'ya götürülen savaş esirlerinin tümünün etnik anlamda Türk olmadığını da belirtmemiz lazım. Bunların bir kısmı, Osmanlı devletinin fethettiği topraklara iskân ettiği Türk nüfusu, bir kısmı da hâkimiyeti altına aldığı bölgenin halkıydı. Ama düşmanın nazarında bunların hepsinin ortak özelliği Müslüman olmalarıdır. Bu, esirlerin Müslüman isimler taşımalarından anlaşılmaktadır (Coşan 2008: 5). Almanya'ya götürülen esir Türkler arasında ilginç hikâyeler vardır. İçlerinde üç farklı Ali'nin hikâyesi çok dikkat çekmektedir. Bunlar Almanya'ya yerleşen Georg Wilhelm Aly, Friedrich Aly ve Bernhard Aly adlı kişilerdir. Georg Wilhelm Aly adlı kişinin asıl adı Ali Haydar'dır. 1686 yılında Macaristan, Osmanlı Devleti'nden geri alındığı sırada esir düşmüştür. Önceleri ona Götz Aly (Alm. Götz: put, put-perest anlamına gelmektedir) denmiş, sonra Berlin'e götürülmüş ve orada Brandenburg'ta elektör III. Friedrich'in sarayında hizmet etmiştir. 10 yıl sonra zorla vaftiz edilmiş ve Georg Wilhelm Aly ismini almıştır. Bu zat, daha sonra askerlik mesleğini seçmiş ve albay olarak emekli olmuştur. Onun torunlarından Friedrich Wilhelm Aly (1767-1832) de dedesi gibi albay olmuş ve 4. Britanya-Hannover kraliyet tugayının komutanı olarak Napolyon'a karşı savaşmıştır. Onun mezar taşı, Osnabrück şehrinde Aziz Johannes mezarlığında halen daha durmaktadır. Ali Haydar'ın torunu olan ve 1947'de Heidelberg'te doğan Prof. Dr. Götz Haydar Aly. Almanya'da siyaset bilimci, tarihçi ve gazetecidir. Esir ikinci Ali olan Friedrich Aly, Prusya kraliyet sarayında mabeynci olarak çalışmıştır. Charlottenburg sarayında resmi vardır. Vaftiz edildikten sonra Weißenburg soyadını alan Bernhard

Aly (üçüncü Ali) ise Kartäuser⁶ tarikatına girmiş ve 1758 yılına kadar Hildesheim’de yaşamıştır (Spies 1968: 327).

Viyana Kuşatmasının Almanya’daki Etkileri:

I. Ve II. Viyana Kuşatmaları, Türk-Alman tarihinde derin izler ve acı hikâyeler bırakmıştır. Bütün bunların yanı sıra bu savaşlar, her iki halkın hafızasında derin yaralar açmıştır. Avrupa’da Türklerle ilgili olumsuz önyargı ve korkular, büyük ölçüde toplumsal hafızanın ve tarihin eseridir. Ancak II. Viyana Kuşatmasından sonra Osmanlı İmparatorluğu’nun gerilemesi ve artık Avrupa için bir tehdit olarak görülmemesi nedeniyle Almanların ve Avrupalıların Osmanlı’ya karşı bakış açıları değişmiştir. Osmanlı tehlikesinin tamamen bittiği bir dönemde Türkler egzotik bir kültürel unsur olarak kabul edilmeye başlanmış, bunun sonucunda korku saçan Türk figürünün yerini ilgi çeken egzotik Türk figürü almıştır. Doğudan gelen büyük Türk tehlikesinin yerine büyümlü Doğu dünyasına karşı kültürel bir merak uyanmıştır. Avrupa’da egzotik Doğu dünyasına karşı gelişen bu ilgi, zamanla oryantalizmin de doğuşuna zemin hazırlamıştır.⁷ Alman yazar ve filozof Gotthold Ephraim Lessing (1729-1781) eserleriyle Türkler ve Türklerin dini hakkında kilisenin çizdiği olumsuz imajın aksine hoşgörüyü dayanan olumlu bir imaj çizmiştir. Alman besteci Johann Wolfgang Franck, 1686 yılında bestelediği “Cara Mustapha” adlı operasında Sultan IV. Mehmet’in sadrazamı Kara Mustafa Paşa’nın Viyana kuşatmasını konu almıştır. Bir diğer Alman besteci Reinhard Keiser, 1693 yılında bestelediği “Muhammed II” adlı operasında, Fatih Sultan Mehmet’in İstanbul’u fethini işlemiştir. George Friederich Händel’in 1724 yılında bestelemiş olduğu “Tamerlano” (Türk. Timurlenk) adlı opera da Timur ile Beyazıt arasındaki mücadeleyi anlatmaktadır. Keza Avusturyalı Mozart, Mehter Marşı’ndaki ritimlerden esinlenerek 1783 yılında Türk Marşı’nı bestelemiştir (Alkan, 2015: 38). Almanya’da o dönemlerde egzotik Doğu dünyasını temsil eden Osmanlı Kültürüne karşı çok büyük bir ilgi gelişmişti. Bu yüzden önemli sarayların neredeyse tümünde bir Türk hizmetkâr bulundurulurdu (Aubele 1995: 73). Almanya’da 17. yüzyılın sonlarında şahsen bir Türk sahibi olmak ve onu Alman topraklarına getirmek, bir akım ve moda olarak kabul edilmişti (Heller 1986: 264). Saray devletlerini egzotik kıyafetli genç Müslüman kadın kölelerle süslemek, Alman prensleri ve asilzadeleri için önemli bir itibar kaynağıydı.

Esirlerin Köle Olarak Kullanılması:

Hıristiyan ordusundaki asilzadelerin, yüksek rütbeye sahip subay ve generalerin hem ele geçen malları hem de insanları ganimet olarak alma hakları vardı. Bunlar, savaşlarda elde ettikleri ganimetleri soylulara, generallere veya seçkin dostlarına armağan edebiliyorlardı. Sosyal hayatta her türlü ganimet, armağan edilip satılabiliyordu. Bu yüzden esir Türkler hediye edilebilir ya da satılabiliyordu. Dolayısıyla esirlerin çok defa bir kaç kez el değiştirdiği oluyordu. O çağlarda seç-

kin sınıfa hizmet eden kölelerin sık sık sahip değiştirmesi olağan bir durumdu. Almanya'ya getirilen Türk esirlerinin fiyatları, yaşlarına ve durumlarına göre değişiyordu. Sağlıklı ve genç esirlerin fiyatları iş görebilmeleri nedeniyle yüksekti. Prensler, soylular, asalet payesi olan Alman subay ve generaller, Türklere güçlü erkekleri ve en güzel kadınları alıyorlardı. Leipzig'de satılan esir bir kadının değeri 50 kg şeker fiyatına bedeldi, ama onun 6-7 yaşlarındaki oğlu çok daha pahalıya satılıyordu. (Spies 1968: 331-332). Heller (1986: 264), bu olayı "Hıristiyanların insan ticareti" olarak nitelendirmektedir. Esir alınan Türk kadınları, neredeyse her sınıfa mensup Alman erkeklerin eşleri olabiliyordu. Önce metres olup sonradan evlenen ve Almanya'nın farklı şehirlerinde yaşayan Türk kadınlarına da rastlanmaktadır. Bu hikâyeler arasında en üzücü ve çarpıcı olanı, 22 yaşındaki esir Türk kızı Fatma Keriman'ın hikâyesidir. Bir Osmanlı Paşasının kızı olan Fatma, ilk sahibi olan Alman marki Herrmann von Baden'in evinde hizmetçi olarak çalıştı. Marki onu vaftiz ettirdikten sonra adını Maria Anna Augusta Fatma olarak değiştirdi. 1701'den 1706'ya kadar Saksonya Elektörü I. Friedrich August'un sarayında onun metresiyken ondan iki çocuğu oldu. Çocukları, feldmareşal Friedrich August Rutowski ve kontes Maria Anna Katharina Rutowska'dır. Elektör prens August, daha sonra Fatma'yı 1706 yılında kendi başkomutanı olan Johann Georg von Spiegel ile evlendirmiştir. Spiegel'in 1715'te ölmesiyle Fatma kont Friedrich Magnus von Castell-Remlingen ile evlendi. Bir zamanlar Türk ve Müslüman olan Fatma'nın soylu biriyle evlenebilmesi, onun açısından sosyal statü olarak yükselmesi anlamına gelmektedir. O dönemde Alman toplumunun böyle bir evliliği onaylaması, Almanlar tarafından hoşgörü olarak algılanmaktadır. Ancak Fatma Keriman gibi esir kadınların ruh halleri, çektikleri acılar ve uğradıkları cinsel istismarlar konusuna kaynaklarda hiç değinilmemektedir. Kont Friedrich Magnus von Castell-Remlingen'in 1717 tarihindeki ölümünden sonra Fatma, Remlingen'in (Bugünkü Bavyera'da bulunan bir Alman köyü) yarısına kocasından miras olarak sahip olabiliyordu. Ama Fatma Keriman, kocasından kalan mirası yıllık gelire çevirdi. Bu parayla Bodensee gölü kenarında bulunan Markdorf'daki bir kapüsen manastırına yerleşti. 1755'te vefat edene kadar geri kalan ömrünü bu manastırda geçirdi. Vefat ettiği zaman Markdorf'da kaldığı manastırda bulunan azize Martina'nın sunağının ön tarafına defnedildi. Maalesef manastırda mezarına dair herhangi bir iz bulunmamaktadır. Fatma Keriman'ın ilginç hayatı, Alman tarihçi yazar Sabine Weigand'ın "Die Königsdame"⁸ adlı tarih romanına da konu olmuştur. Bir Osmanlı Paşasının kızı olan Fatma Keriman'ın serüven içinde geçen hayatından büyülenen Weigand, tarihi kaynakların ışığında kaleme aldığı romanını 2007 yılında yayınlamıştır.

Vaftiz Edilen Türkler:

Tarihi kaynaklarda vaftiz edilmiş Türk erkeklerinin vaftiz edilmiş Türk kızlarıyla evlenmesine de sıkça rastlanmaktadır. 1760 yılında Matthias Yenin adlı bir

8 Tarih romanı için bkz.: Sabine Weigand, Die Königsdame. Die Osmanin am Hofe August des Starken. Fischer Verlag, 2007. Romanın adı, "Kralın Hanımı. Güçlü August'un Sarayında bir Osmanlı Kadını" anlamına gelmektedir.

papazın büyükbabası ve büyükannesi hakkında anlattıkları oldukça ilginçtir: Yen'in annesinin babası, Hassan (Hasan) Paşa adında, İstanbullu bir paşadır. 17. yüzyılda Belgrad önlerinde esir düşen Hasan Paşa, Almanya'nın Detmold şehrine getirilir. Yen'in büyük annesi Kadire ise Uyvar'da ele geçirilir ve o da Hasan Paşa gibi Detmold'a getirilir. İkisine de Hristiyan eğitimi verildikten sonra yetiştirildikleri sarayda evlendirilirler. Yen'in büyükbabasına Sternberg soyadı verilirken, büyükannesine ise Johanne Amalie adı verilir. Bu evlilikten beş çocukları olur. Yen'in büyükbabası ancak ölüm döşeginde gerçek kimliğini açıklar (Abdullah 1981: 20). Osmanlı-Alman savaşlarında Almanlara esir düşen Türklerin vaftiz edilmeleri, 17. yüzyılın sonları ve 18. yüzyılın başlarına rastlamaktadır. Osmanlı'nın yenilgileri sonucunda savaş alanlarından toplanan kadın, erkek ve çocuklar Almanya'ya esir olarak götürülmüştür. Ganimet olarak Almanya'ya götürülen bu Türklerin sayısı kesin olarak belli değildir. Almanlar, yakaladıkları bu esir Türklerle "ganimet Türkler" (Alm. Beutetürken) adını vermişlerdir. Saraylarda bir prensin, bir soylunun veya yüksek unvan sahibi bir kişinin şahsi hizmetkârı olan esir Türklerle 17. yüzyılın sonunda "Odalık Türk" (Alm. Kammertürke) unvanı verilmiştir. Bu unvan, Brandenburg elektörü III. Friedrich tarafından yürürlüğe konmuştur. Bu şahıs, 1686'da Macaristan'dan iki tane Türk esir getirmiş ve onları ikinci eşi Sophie Charlotte'nin kişisel hizmetkârı yapmıştır. Vaftiz edilen bu iki "Odalık Türk" Friedrich Wilhelm Hassan ve Friedrich Aly, sarayda hizmet etmelerinden dolayı belli ölçüde ün kazanmışlardır. Almanya'daki esir Türklerle ilgili bilgilere genellikle kiliselerin vaftiz ve evlilik kitaplarında geçen kayıtlarında rastlanmaktadır. Bu konuya çalışmasında yer veren bir araştırmacı (Abdullah, 1981: 16), esir Türklerin sayısının binleri aştığını dile getirmektedir. Almanya'nın güney bölgesinde ağırlıkta olmak üzere yaklaşık 600 Türk'ün vaftiz edildiği kilise kayıtlarından anlaşılmaktadır (Tepley 1973: 57-58). Ancak bunlar sadece kilise kayıtlarından bilinenlerdir. Gerçek sayının çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir (Aubele 1995: 73). Türk savaş esirleri hakkında makale yazan Spies (1968: 325) sadece 1686-88 yılları arasında Almanya'nın Bavyera bölgesine 840 Türk esirin getirildiğini belirtmektedir. Türk esirlere dinini seçme özgürlüğü tanınmamış ve çeşitli baskılar uygulanarak vaftize zorlanmışlardır. Vaftizi gönüllü kabul eden esirlerin çoğunluğu Almanların sunduğu bir takım kolaylıklardan faydalanmak amacıyla böyle hareket etmek durumunda kalmışlardır. Ele geçirilen ve vaftiz edilen Türk esirler Frankonya, Bavyera, Saksonya, Güney Almanya, Silezya, Vestfalya ve Hannover bölgelerine yerleşmiş veya yerleştirilmiştir. Ancak Almanya'nın diğer bölge ve şehirlerinde de, sayıları az da olsa Türk savaş esirlerine rastlanmaktadır: Örn. Stade, Warburg, Köln, Darmstadt, Lauterbach, Offenbach, Freiberg, Leipzig gibi şehirler ve Almanya'nın Saksonya ve diğer coğrafi bölgeleri esir Türkler'in bulunduğu diğer yerlerdir (Çoşan 2008: 3). "Ganimet Türkler" (Alm. Beutetürken) kavramı, Osmanlı Ordusundan esir alınan ve 17. ile 18. yüzyıllarda Almanya'ya götürülüp tamamen asimile edilen savaş esirlerine Almanların verdiği tarihi bir isimdir. Günümüze ait politik bir kavram olan asimilasyon tamamen sosyolojik bir süreçtir. Asimilasyon politikaları, azınlığın çoğunluğun dil ve kültürüne uyum sağlamasını amaçlar. Bunun yanında azınlığın kimliğini ortadan kaldırma-

yı ve onlara yeni bir sosyal kimlik kazandırmayı hedefler. Almanya'da esir düşen Türklerin Hristiyanlaştırmak amacıyla zorla vaftiz edilmeleri, modern terimlerle açıklamak gerekirse bir asimilasyon politikasıdır. Almanların "Türklerin vaftizi" (Alm. Türkentaufe) olarak adlandırdıkları olgu, Almanya'da 17. ve 18. yüzyıllarda esir Türklerin (Alm. Beutetürken) zorla Hristiyanlaştırılmasıdır. Zorla yaptırılan vaftiz, halkın huzurunda büyük bir törenle gerçekleştiriliyordu. "Savaş ganimetlerinin" halkın önünde vaftiz edilmesiyle "küffara karşı galibiyet" (Alm. Sieg über die Ungläubigen) halkın önünde kutlanmış oluyordu. Vaftizler kilise kitaplarında kayıt altına alınıyordu. Esir düşen Müslümanlara zorla yapılan vaftizle birlikte yeni bir "Hristiyan" isim veriliyordu. Vaftizle birlikte güya kölelik ve esaret bitiyordu. Ancak zorla vaftiz edilen esirlerin çoğu, bir çeşit köle olarak efendilerinin yanında kalmaya devam ediyorlardı. Vaftizle birlikte ruhun küfürden yıkanarak arındırılması amaçlanıyordu. Böylece cemaate intisap etmeleri sağlanıyordu. O dönemde "Türklerin vaftiziyle" yoğun bir şekilde Johann Heinrich Callenberg adındaki bir Alman oryantalist ve teolog ilgileniyordu. Bunun için de Halle'de 1728'den 1792'ye kadar faaliyet gösteren bir Yahudi ve Müslüman Enstitüsü (Alm. Institutum Judaicum et Muhammedicum) kurmuştur.⁹ Türklerin esir edilmeleriyle vaftiz edilmeleri arasında geçen süre, genelde bir ya da üç yılı buluyordu. Kiliselerin bu anlamda belirlediği bir süre yoktu. Esirlerin vaftizi, yaş durumlarına göre belirleniyordu. Altı yaşına kadar olan çocuklar bir yıl içinde, altı yaşından büyük olan esirler ise en geç altı yıl içinde vaftiz ediliyordu. Esirlerin yaşları arttıkça vaftiz edilmeleri zorlaşıyor ve bundan dolayı daha geç vaftiz oluyorlardı. Kadınlar, erkeklere göre daha kısa zamanda vaftiz ediliyorlardı, çünkü onların baskılara dayanmaları daha güçlüydü. Esirlerin iki ya da üç yıl toplumsal baskılara boyun eğmeleri hiç de kolay değildi. Viyana'da vaftiz edilmiş çok sayıda kadın ve erkeğin kaçmaya teşebbüs etmeleri, ne kadar ağır bir baskı altında olduklarının en bariz göstergesidir (Teply 1973: 82-83). Ancak Almanya'nın Frankonya bölgesinde din değiştirmeden 8 (Hüseyin) hatta 38 yıl (Osman) yaşayan Türkler de olmuştur. Heller'e göre bu iki Türk'ün durumu, Almanya'da Türklere karşı hoşgörünün de olduğunun en belirgin göstergesiydi (Heller 1986: 265). Almanya'da 38 yıl vaftiz edilmeden yaşayan Carl Osman adıyla bilinen bir esir Türk, mezar taşındaki bilgilere göre 1655 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1688 yılında Belgrad önlerinde esir düşmüştür. 1724 yılında Rügland'da (Frankonya) vaftiz edilen Carl Osman 47 yıl hizmette bulunmuş, 1735 yılında, 80 yaşındayken vefat etmişti (Heller 1986: 255).

Türklerin Esaretten Kaçış Hikâyeleri:

Özellikle Viyana'da bulunan Türk esirleri arasında kaçma hikâyelerine sıkça rastlanmaktadır. Orada çok sayıda Türk esirlerinin olması, aralarında dayanışmalara neden olmaktadır. Makalesinde esaretten kaçmaya çalışan Türklerin hikâyelerine sıkça yer veren Teply (1973: 85), orada 1699 yılında bir Al-

⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Enzyklopädie des Islam, eslam.de. 02.05.2018 (online: http://www.eslam.de/begriffe/i/institutum_judaicum_et_muhammedicum.htm)

man kadınla evlenmiş olan bir Türk erkeğinden bahsetmektedir. Stephan Joseph Depich adlı bu vaftiz edilmiş Türk, karısı, çocukları ve vaftiz edilmemiş iki arkadaşıyla birlikte 1709 yılında Türkiye'ye (Osmanlı Devleti'ne) kaçmaya çalışmaktadır. Ancak sınırda yakalanan Depich adlı Türk, Viyana'ya geri gönderilir. Bu, onun başarısızlıkla sonuçlanan ilk girişimi değildir, çünkü kendisi, 1702 yılında da kaçmaya çalışmıştır. Depich, nihayet 1714 yılında vatandaşlık haklarından muaf tutulunca, vatanına geri dönme hakkını elde etmiş oldu. Erkeklerin dışında esaretten kurtulan kadın hikâyeleri de vardır. 15 Ocak 1690 tarihinde Lucas Michaelowitz adlı bir Alman, Bavyera'da bir kilisede vaftiz edilerek Maria Anna Antonia Josepha Fatma adını alan bir Türk kızıyla evlenir. Fatma, yüksek rütbeli bir subay olan Mehmet Azap adındaki bir babanın kızıdır. Henüz 14 yaşındayken Budin'de esir alınmıştır. 30 Mayıs 1687 tarihinde Elektör prensin eşi, Fatma'nın vaftiz anneliğini üstlendikten sonra onu vaftiz ettirmiştir. Fatma, evlenene kadar saray halkına hizmet etmekle görevliydi. Fatma'nın Lucas ile evliliğinden üç çocuğu olmuştur. Çocukları, 1690 doğumlu Maximilian Emmanuel, 1692 doğumlu Joseph Emmanuel ve 1694 doğumlu Franz de Paula Anton'dur. İlk çocukları henüz iki aylıkken ölür. Daha sonra eşinin ölümü üzerine dul kalan Fatma, 1709 yılında gizlice genç bir delikanlı ile evlenir ve bir oğlunu da yanına alarak Türkiye'ye kaçar. Fatma tarihi kayıtlara göre tekrar Müslümanlığa döner; eşi ve oğlu ise sünnet olurlar. Bu olay, Katolik kilisesi tarafından "kara gün" olarak adlandırılmıştır (Teply 1973: 43). Buna benzer bir olay da Viyana'da yaşanmıştır. Orada yaşayan Johannes Hämmerl adında bir Alman koca, kendisiyle evlenmeden ve vaftiz edilmeden önce iki kez el değiştiren Anna Maria adlı Türk eşinin, Macar bir erkekle kaçtığını söyleyerek şikâyetçi olmuştur. Bu kişi, eşinin geri getirilmesi için yetkili makamlardan yardım talebinde bulunmuştur. Eşini tanıyan herkesin bu olay karşısında büyük bir şaşkınlık yaşadığını belirten Hämmerl, üç buçuk yıl evli kaldıklarını ve eşinin de son derece dindar olduğunu özellikle vurgulamıştır. Karısı, Petervaradin'de, Osmanlı İmparatorluğuna gidecek olan elçilik gemilerinin birinde bulununca, Hämmerl da karısına tekrar kavuşmuş olur. Karısı da güya kendi isteğiyle Türkiye'ye dönmekten vazgeçmiş olur... (Teply 1973: 83).

Türk Soyundan Gelen Almanlar:

Almanya'da Nasyonal-sosyalist dönemde (1933-1945) yapılan jeneoloji (soy bilim) araştırmaları sırasında esir Türkler konusuna ilk defa ilgi duyulmaya başlandı. Naziler, Almanya'daki Yahudilerin kimliklerini tespit etmeye çalışırken Almanlardan soyları ile ilgili bilgi istemeye başladılar. Bunun için her ailenin soy kütüğüne (soyağacını) bakıldı. Soy kütüklerini araştırmaya başlayan Alman ailelerden bazıları, araştırmalar sırasında açıklanamayan beklenmedik sonuçlarla karşılaştılar. Bazı Alman aileler kendi soylarında Türk kanı olduğu gerçeğiyle yüzleşmek zorunda kaldılar.¹⁰ Bu olağandışı olgu, Almanya'daki jeneologların (soy bilimci)

¹⁰ Örn. Weissenburger, Grünbaum, Auerbacher, Benedict vd. aileler birdenbire cetlerinde (dedenin babası veya ninenin annesi) bir Türk olduğunu fark ettiler. Önceleri açıklanamayan bu olgu, çok hızlı bir şekilde

ilgisini çekti ve bu konuda araştırmalar başlatıldı. Klamroth tarafından 1938 yılında yayımlanan “Alman ailelere Türk kanının karışması” (Beimischung türkischen Blutes in deutsche Familien) adlı çalışma bunlardan bir tanesidir (Klamroth 1938: 38). Aynı konuya değinen ve 1937’de yapılan bir diğer çalışma da “Bavyera Halkının Bedeninde Görülen Soya Yabancı Kıymıklar” adlı ırkçı ve ideolojik yayındır.¹¹ Nazi döneminde yapılan bu soy araştırmaları, geçmişte kalmış tarihi olayları tekrar gün yüzüne çıkarmıştır.

Münih’teki Türk İzleri:

Almanlar, Mohaç’ta (1526) Macarlarla ve I. Viyana Kuşatmasında (1529) Avusturyalılarla beraber Türklere karşı savaşmış ve kaybetmişlerdi. Ancak 1683 yılındaki II. Viyana kuşatmasında devran dönmüş ve Osmanlı ordusu dağılmıştır. Bunun sonucunda çok sayıda zayıt ve esir verilmiştir. Bu esirlerden 5000 tanesi Bavyera bölgesinde bulunan Münih’e götürülmüştür. Bunlar imha edilene kadar en ağır işlerde çalıştırılmıştır. İşte bu esir Türklere Münih’in merkezinde kazdırılan 50 km uzunluğundaki kanal boyuna “Türk Caddesi” (Alm. Türkenstraße) adı verilmiştir. Bu konuda Schlumberger, “Türkenstraße” (Türk caddesi) adlı bir kitap yazmıştır (Schlumberger 1998).¹² Kitapta Türklerin II. Viyana Kuşatmasından sonra Münih’e getirilişleri, sokaklarda gezdirilmeleri, barakalarda ikamet etmek mecburiyetinde bırakılmaları, en kötü şartlarda barındırılmaları, ölmeyecek kadar ekmek ve su verilmesi ve bunun sonucunda zayıflıktan ve hastalıktan ölüme terk edilişleri ayrıntılarıyla anlatılmaktadır. Olumsuz koşullara rağmen Türkler en ağır şartlarda çalıştırılırken mehter marşı söyleyerek moral ve ümitlerini korumaya çalışmışlardır. O tarihlerde Münih nüfusunun %20’sini meydana getiren Türklerin adı, günümüzde sadece Münih’teki “Türk caddesi” levhasında yaşamaktadır. Münih’te nesilleri yok edildiği için esir Türklere hiç bir iz kalmamıştır (Yıldırım 2008: 493).

Avrupa’nın Osmanlı Kültürüyle Tanışması:

Türkler, Viyana kapılarına dayandığında Avrupa hem korkuyu hem de Türklere karşı hayranlığı bir arada yaşıyordu. Bizans’ın başkenti İstanbul’u fetheden bu insanların yaşayışı, kültürü, sanatı, yemekleri Avrupa’da merak konusu olmuştu.

Nazi Almanya’sındaki soy araştırmalarının ilgi alanını oluşturmuştur.

¹¹ Orijinal adı “Stammesfremde Splitter im mainfränkischen Volkskörper” olan çalışmanın başlığında geçen “halk bedeni” (Volkskörper) kavramı Nazilere ait ideolojik bir terimdir. Irk kuramının temelini oluşturan bu Alman terimi, beden kavramının ideolojik olarak halk kültürüne mal edilmesidir. “Halk bedeni” kavramıyla halk bir ve tek vücut, yani tek millet olarak düşünülmektedir. Irkçı teoriye göre “halk sağlığı” bu tek vücutun, yani halkın “bedeninin” yabancı unsurlardan arınmasını amaçlamaktadır. Bu “sosyal” arınmaya ırkçı ideologlar “halk sağlığı” demişlerdir. “Halk bedeninin” “(halk) sağlığı” için “yaşama değeri olmayan hayatlar” imha edilmiştir. Ayrıca ötanazi ve zorunlu kısırlaştırmayla hastalıklı, kusurlu ve “normal” sayılmayan insanlar yok edilmiştir. Bu ameliyatlara “bedeni kirlenmiş” halk, bünyesine yabancı “sağlıksız bedenlerden” temizlenmiş ve “halk bedeni” (= ırkçı ideolojide tek vücut sayılan tüm halk) sağlığına yeniden kavuşmuş oluyor.

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz: Schlumberger, Hella.(1998), Türkenstrasse, Buchendorfer Verlag, München.

Avrupa II. Viyana Kuşatması sonrasında Osmanlı'ya büyük bir ilgi duymaya başladı. 16. Yüzyıldan 18. Yüzyıla kadar Osmanlı gibi yaşamayı taklit eden, bunu bir statü sembolü olarak algılayan Avrupalılar "Turquerie" adlı yeni bir moda ve kültür akımını başlattı. Kültür ve sanatta Osmanlı'nın etkisi Avrupa'nın yerel kültürlerini bastırdı. Osmanlı gibi giyinmek, yaşamak statü ve zenginlik sembolü olarak algılandı. Bu şekilde yaşayan insanların modern ve dışa dönük kişiler olduğuna inanıldı. Osmanlı Avrupalılar için bir fantezi dünyasıydı. II. Viyana Kuşatması sayesinde Türklerin Avrupa ve Alman kültürüne tanıttığı bir içecek de Türk kahvesi olmuştur. Viyana kuşatması sonrası esir düşen Mehmet Sadullah Paşa, Würzburg şehrinde Pazar ayininden çıkan Almanlara yaptığı Türk kahvesini ikram etmiştir. Almanların Sadullah Paşa lakabını verdikleri bu esir bir Osmanlı subayıdır ve asıl adı Mehmet Sadullah Bey'dir. Daha sonra vaftiz edilen Mehmet Sadullah Bey'in adı Johann Ernst Nicholas Strauß olmuştur. 1687 yılında kahvehane açma ruhsatı alan Sadullah Paşa'nın kahvesi Würzburg'da çok meşhur oldu. Şarabın rakibi olan bu alkolsüz Türk içeceği, Almanların hayatının bir parçası oldu. Yemekten sonra kahve keyfi Würzburg'lu Almanlar için bir ritüel haline geldi. Türkler kahvenin yanında Almanya ve Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde baharat, sigara, çay, kaftan ve müzik gibi kültürel unsurlarla da kendilerini göstermişlerdir. Osmanlı kültürüyle ilk defa tanışan Avrupalılar nezdinde Osmanlı İmparatorluğu'na bakış açısı değişmiştir (Alkan 2015: 37).

Sonuç:

17. ve 18. yüzyıllarda Almanya'ya götürülen Osmanlı devletine ait savaş esirleri farklı din, dil ve kültüre mensup olmalarından dolayı Alman toplumunun en alt sınıfına yerleştirilen insan muamelesi görmüşlerdir. Saraylarda erkekler hizmetkâr yapılmış ve kadınlar da ya metres ya da hizmetkâr olmuşlardır. Yine de Türklerin Alman toplumuna entegrasyonu ve toplum içinde kabul görmeleri çok çabuk olmuştur. O dönemde Almanya'da farklı din ve kültürlere mensup insanlara karşı gerçek anlamda bir toleranstan söz etmek mümkün değildir. Buna rağmen Türklerle Almanlar arasında bir gerilim hemen hemen hiç yaşanmamıştır. Asimilasyon sürecinin sorunsuz bir şekilde aşılmasının bir nedeni de Almanya'ya getirilen Türklerin yaşlarının küçük oluşudur. Muhtemelen Hristiyan askerlerde acıma duygusu uyandırmış olan çocuk ya da genç yaştaki esirler, savaş alanlarında öldürülmemişlerdi. Keza esirlerin çoğunun kimsesiz ve küçük yaşta olmalarından dolayı eğitim yoluyla kendi kimlikleri tamamen yok edilebiliyordu. Hristiyanlaştırılarak kimlikleri ortadan kaldırılan Türkler, Almanların gözünde tehdit unsuru olmaktan çıkıyordu. Almanya'da esirlerin asimilasyonu vaftiz törenleriyle gerçekleşiyordu. Vaftiz suyu ile birlikte esir Türk, Müslüman Türk kimliğinden arınarak Hristiyanlığa geçmiş olur ve böylece Hristiyan Alman toplumunda din kardeşliği kapsamında kabul görürdü. Almanya'ya götürülen esir Türkler, farklı bölgelere dağılmış olduklarından dolayı Alman toplumunda tehdit olarak algılanmıyorlardı. Çoğunluğu Güney Almanya'da yerleşik olan Türkler, toplu halde ya da gruplar

halinde yaşamıyorlardı. Bu yüzden Alman toplumu içinde kaybolup gitmiş gibiydiler. Türkler, buldukları bölgelerde sayıca az oluşlarından dolayı hayatın hiç bir alanında mesleki rekabete neden olmamışlardı. Almanya'ya yerleştirilen Türklerin sayısı, Alman nüfusun içinde yok denecek kadar azdı. Bu yüzden Almanlar, onlara egzotik atraksiyon gözüyle bakıyordu. O dönemde Avrupa ve Alman saraylarında esir Türkler, köle zenciler ve tropikal adalardan gelen köle yerliler¹³ uşak olarak hizmet ediyorlardı. Bunların hepsi “egzotik uşak” olarak asillere saygınlık kazandırıyorlardı.

Almanya'da dinlerini değiştirmek zorunda bırakılan esirler arasında nice Ali'ler, Osman'lar, Fatma'lar, Keriman'lar vardı... Kimisi Karl, Johann, kimisi de Johanne, Anna oldular. Yüzyıllar öncesinde geçirdikleri kimlik değişikliklerinden sonra onların köklerine ulaşmak için Almanya'da büyük bir arşiv araştırması yapmak gerekiyor. Devlet adamlığına, hatta kilisede papazlığa uzanan görevlerde bulunan esir Türkler araştırılmayı bekliyorlar. 16. yüzyılda başlayan Türk-Alman ilişkilerinin ve o dönemde Almanya'ya yerleştirilen Türklerin keşfedilip bilinmesi hem Alman hem de Türk toplumunun yararına olacaktır. Resmi rakamlara göre 600 Türkün vaftiz edildiği kilise kayıtlarından tespit edilse de, sayının ciddi araştırmalar sonucu artacağı ve binleri aşacağından şüphe yoktur. **Türklerin Almanya'da 500 yıla yayılan izlerini** takip ederek bulmak büyük bir tarihi yolculuktur. Yüzlerce yıla sığan Avrupa'daki Türk izlerini bir makaleye sığdırmak ne yazık ki mümkün değildir. Umarım Avrupa'daki Türk izleri, ileride daha geniş kapsamlı akademik araştırmaların konusu olur.

¹³ Bu kavramların Almancası Kammertürke (Odalık Türk), Hofmohr (Saray zencisi), Inselindianer (adadan gelen kızılderi), yani yerli).

Kaynakça:

ABDULLAH, Muhammad Salim, (1981), *Geschichte des Islams in Deutschland*, Graz; Wien; Köln: Styria.

ALKAN, Mustafa Nail, (2015), “Hayranlık, Dostluk ve Çıkar Üçgeninde Türk-Alman İlişkileri”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 34: 35- 48.

AUBELE, Anton, (1995) “Wie vor 300 Jahren bei uns Moslems zu Christen wurden. Drei Türkentaufen in Steinheim, Weißenhorn und Elchingen” *Geschichte im Landkreis Neu-Ulm*, Neu-Ulm, Landkreis Neu-Ulm.

COŞAN, Leyla, (2008), “Almanya’da Hristiyanlaştırılan Türk Savaş Esirleri ve Bunların Vaftiz Törenleri (16-18. Yüzyıllar)”, *Türk Kültürünü İncelemeleri Dergisi. The Journal of Turkish Cultural Studies*, 19: 43-60.

ÇELİK, Latif, (2008), *Türkische Spuren in Deutschland- Almanya’da Türk İzleri*, Mainz: Logophon.

DEETJEN, Werner-Ulrich, (2005), “700-jähriges Jubiläum Sadok Selim-Johannes Soldan (um 1270–1328), erster urkundlich bekannter türkischer Deutscher und Brackenhimer *Bürger*“, (Deetjen tarafından 24 Haziran 2005 tarihinde Johannes kilisesinde yapılan sunumun başlığı).

(online:[http://wikideu.com/wiki/index.php?title=Johanniskirche_\(Brackenheim\)](http://wikideu.com/wiki/index.php?title=Johanniskirche_(Brackenheim)))

HELLER, Hartmut, (2003), “Carl Osman und das Türkenmariandl”, *Die Zeit*, 37: 1-5.

HELLER, Hartmut, (1986), “Türkentaufen um 1700- ein vergessenes Kapitel der fränkischen Bevölkerungsgeschichte”, *Glaubensflüchtlinge und Glaubensfremde in Franken*. 26. Seminar des Frankenbundes vom 10.-12. Oktober 1986: 255-271.

SCHLUMBERGER, Hella, (1998), *Türkenstraße: Vorstadt und Hinterhof, eine Chronik erzählt*, München: Buchendorfer Verlag.

SPIES, Otto, (1968), “Schicksale türkischer Kriegsgefangener in Deutschland nach den Türkenkriegen”, *Festschrift Werner Caspel: zum 70. Geburtstag, 5.März 1966, gewidmet von Freunden und Schülern*, Erwin Gräf (Hrsg.), Leiden: Brill.

SPOHN, Margret, (1993), *Alles getürkt: 500 Jahre (Vor)Urteile der Deutschen über Türken*. Oldenburg: Bis.

TEPLY, Karl, (1973), “Türkentaufen in Wien während des großen Türkenkrieges 1683-1699. Wesen und Bedeutung der Türkentaufen”, *Jahrbuch des Vereins für Geschichte der Stadt Wien*, IXXX, Österreich: Ferdinand Berger&Söhne OHG, Horn, Nö.

YILDIRIM, Mustafa, (2008), “Tarihten Günümüze Münih’teki Türkler ve Bazı Türk Eserleri”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19: 489-506.

Fotoğraflar ve Belgeler:

1.Esir Türk Ludwig Maximilian Mehmet von Königstreu, 25 yaşında esir düşen bir Türk kale komutanının oğludur. Mehmet Efendi, Kuzey Almanya'daki Hannover kentine götürülmüştür.

Aziz Petri Kilisesinin 1949'da restore edilen dış cephesinde Johann Ludewig Mehmet von Königstreu (1709–1775) için dikilen mezar taşı.

Mehmet Efendinin yaşadığı döneme ait 2 yağlıboya tablosu.

Ludwig Maximilian Mehmet von Königstreu adlı esir Türk'ün ailesi 1716 yılında Alman asilzadeler sınıfına dâhil edilmiştir. Sir Godfrey Kneller'in bu yağlıboya tablosu Barsinghausen manastırındadır.

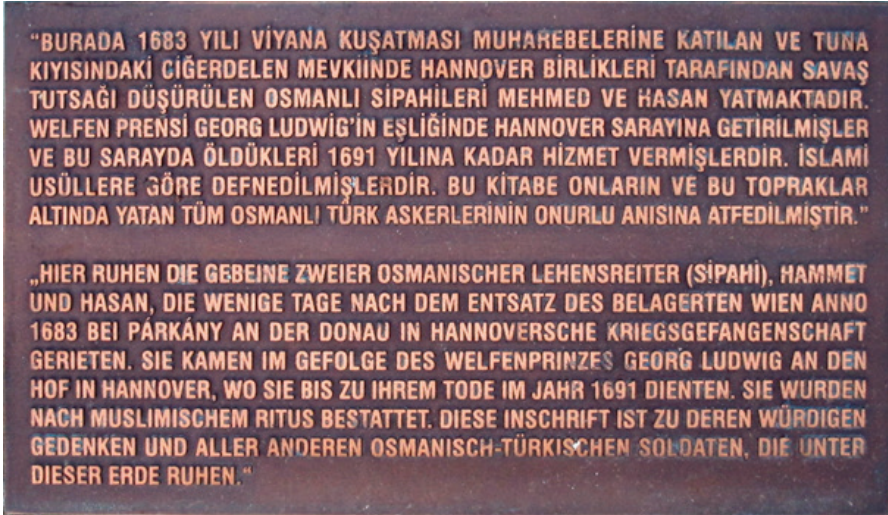
2.Hannover'deki Osmanlı mezarları: Önde Şemdinli'den gelen Derviş Mehmet ile Hasan adlı iki Sipahinin yan yana duran mezar taşları:

Bu bronz tablet 2000 yılında üstteki fotoğrafta görülen iki mezar taşının ortasına dikilen taşın üzerine konmuştur. Aynı tablet, 2006 yılında kimliği belirlenemeyen kişi veya kişiler tarafından tahrip edilmiştir. Bu tabletteki bilgi hataları 2006'da yenilenen bir tablette düzeltilmiştir.

2006 yılında yenilenen ve iki sipahinin mezar taşları arasına konan bronz tablet:

Şemdinlili Derviş Mehmet ile Hasan'ın kabirlerinin önden görünüşü. Arkada tipik bir Alman evi vardır. Aradaki taşın üzerinde yukarıdaki bronz tablet görünmektedir.

3.Esir Türk kızı Fatma Keriman'ın Almanya'da yapılmış resmi:

Zorla vaftiz edilen Fatma Keriman'ın Almanya'da 1734'te bakır üzerine yapılmış bir gravürü.

Elektör I. Friedrich August, Fatma'yı metres yapmıştır.

Fatma Keriman, 1674'te Budapeşte'deki savaşlarda kız kardeşi Züleyha (Sperling) ile esir düştü. Almanya'ya götürüldüğü zaman 24 yaşındaydı.

4.Vaftiz edilmiş Türk esiri Carl Osman'ın Rügland'da Hristiyan mezarlığında ki kabrinin üzerindeki mezar taşı:

Mezar taşında şunlar yazılıdır: “Burada Tanrı'nın rahmetinde Carl Osman yatmaktadır. 1655'te İstanbul'da doğdu / 1688'de Belgrad önlerinde esir alındı / 1727'de Rügland'da vaftiz edildi / 47 yıl hizmet etti, 1735'te 80 yaşında vefat etti.”

5. Berlin'de bulunan Türk esiri Hasan'ın müstakil evi hakkında bir bina duvarındaki anı levhasında şunlar yazılıdır:

“BERLİN ANI PLAKETİ

Burada 2. Dünya Savaşında yıkılana kadar Türk hizmetkâr Hasan'ın müstakil evi bulunuyordu. Bu ev, 1855'ten 1857'ye kadar Alman heykeltıraş Christian Daniel Rauch (2.11.1777-3.12.1857) tarafından yazlık ev olarak kullanılmıştır.”

6. Berlin'de Kukla Tiyatrosunda gösterilen ve Alman prenses Sophie-Charlotte'un Berlin'deki Charlottenburg (Alm. Charlotte'nin sarayı) sarayını yaptırmasını anlatan kukla oyununda rol alan onun iki Türk hizmetkârı Hasan ve Ali:

Berlin'e götürülen Hasan ve Ali adlı iki Türk esiri, tarihte gerçekten Berlin Charlottenburg Sarayında Alman prensesi Sophie-Charlotte'nin özel hizmetkârı olmuşlardır. Kukla oyununda onlara atıfta bulunulmuştur.

Kukla oyununda prenses Sophie-Charlotte ve "Ümmi" adlı bayan hizmetkârı...

7. Savaş esiri bir yeniçerinin Almanca vaftiz belgesi:

II. 1230. ! **Eigentlicher Verkauf**
einer zu
Nückersdorff
verrichteten
Türken - Tauff/
Welche Anno 1694. den 1. Maji an Walspur-
gis-Tag / auf herliches Verlangen und ernstliches
Anlangen empfangen
G N S S A U /
Ein in der weyland Königl. Ungarischen Reichens Stadt
OBER gebornet Türck und geveßner Türckischer
Sochbay oder Hauptmann / etc.
Deren erbettene Zeugen und Paten gewesen
Die SochWdle / Fürsichtig- und Sochweise Serren /
Serren /
† Herr Wolffgang Fridrich Pömer / etc.
Herr Carl Benedict Nüssel / etc.
Herr Jobst Wilhelm Ebner / etc.
Herr Johann Fridrich Behaim / etc.
deß Innern geheimen Raths der Kayserl. Freyen Reichs-
Stadt Nürnberg-Hoch-verordnet / best-verdiente und Groß-ansehlige
Kriegs-Räthe und Herren etc.
Der Tauffe aber war
M. Tobias Gabriel Ruprecht / Diener Christi zu obged. Nückersdorff.
Zu Anleit- und Gehenhaltung einer überannnen ; jedoch W Der
welbekanten nicht geringen / hierzu fürderlichen Stands- und
Verstands-Person in öffentlichen Druck gegeben.

Carl Müller 57/264

Yeniçeri askeri

Üstte bir yeniçeri yüzbaşısının vaftiz kaydının kâğıt başlığı

(Kaynak: «Spohn, Margret, Alles Getürkt:

500 Jahre (Vor-) Urteile der Deutschen über die Türken»)

8.Silifke-Konya karayolunun 13. km'sinde Alman İmparator I. Barbarossa'nın Mersin Göküsu'da boğulduğu yere dikilen anıtı:

9. Avrupalı soyluların saraylarındaki egzotik uşaklar:

Bir Avrupalı prensin muhteşem maiyeti: Resim, Avrupa saraylarında bir prensin ve eşinin hizmetinde bulunan esir Türkü, köle zenciye ve tropikal adalardan gelen köle yerliyi temsili olarak göstermektedir. Bunlar 16. ve 18. Yüzyıllarda saraylarda uşak olarak hizmet ediyorlardı.

Extended Abstract:

Turkish people have been in contact with the German states since the sixteenth century when the Ottoman Empire attempted to expand their territories beyond the north Balkan territories. The Ottoman Turks held two sieges in Vienna: the first Siege of Vienna in 1529 and the Second Siege of Vienna in 1683. In particular, it was the aftermath of the second siege which provided the circumstances for a Turkish community to permanently settle in Germany. Many Ottoman soldiers and camp followers who were left behind after the second siege of Vienna became stragglers or prisoners. It is estimated that at least 500 Turkish prisoners were forcibly settled in Germany. Historical records show that some Turks became traders or took up other professions, particularly in southern Germany. Some Turks fared very well in Germany; for example, one Ottoman Turk is recorded to have been raised to the Hanoverian nobility. Historical records also show that many Ottoman Turks converted to Christianity and became priests or pastors. The aftermath of the second siege of Vienna led to a series of wars between the Ottoman Empire and the Holy League, known as the "Great Turkish War", or the "War of the Holy League", this led to a series of Ottoman defeats. Consequently, more Turks were taken by the Europeans as prisoners. The Turkish captives taken to Germany were not solely made up of men. For example, General Schöning took "two of the most beautiful women in the world" in Buda who later converted to Christianity. Another Turkish captive named Fatima became the mistress of Augustus II the Strong, Elector of Saxony of the Albertine line of the House of Wettin. Fatima and Augustus had two children: their son, Frederick Augustus Rutowsky, became the commander of the Saxon army in 1754-63 whilst their daughter, Maria Anna Katharina Rutowska, married into Polish nobility. Records show that at this point it was not uncommon for Turks in Germany to convert to Christianity. For example, records show that 28

Turks converted to Christianity and were settled in Württemberg. Following the second siege of Vienna in 1683, the Turks were no longer considered to be dangerous enemies to the Empire, but to be exotic and somewhat appealing. Composers were influenced by Turkish music, and painters started to draw men and women in Turkish dress, perhaps the most prominent example of this being 12 etchings of the Austrian Empress Maria Theresia (reigned 1740-1780) in Turkish clothes which are kept in the archives of the Austrian National Library in Vienna. Writers started to include 'the Turk' in their works, whether it were novels, dramas or poems. Having failed to occupy Vienna that time, they tried again and again and finally were within sight of Austria's capital in 1683. There they were met by an Austrian and German army of 100,000 troops. The commander of the Turks, Pasha Kara Mustafa, commanded an army of 140,000 men. The battle between the German forces and the Turks seesawed all day until the Polish king Sobieski arrived with a heavy cavalry force of 20,000 men and charged the Turks downhill. The Turks lost about 15,000 men in the fighting. One of the principal reasons for the Turkish loss was the failure of their cavalry to use the stirrup, which the Polish cavalry was using. The first Muslims came to Germany as prisoners of war from the Siege of Vienna by the Ottomans (1683). The majority of these prisoners were in fact either baptised or returned to their homeland. However, some of them also died here, as evidenced by gravestones from 1689 in Brake and 1691 in Hannover. Despite their efforts in 1683, the Ottomans was unable to breach the walls of Vienna. Some Turkish Muslim prisoners of war were later sent to Germany. One of these captives was the Ottoman army commander Mehmet Sadullah, who was sent to the city of Würzburg along with some other prisoners. This group of around 300 people also included women and children. For the small wine-producing town of Würzburg, the arrival of the prisoners was a big event. The church, university and the shop filled town center refused to accept the prisoners in because they were Muslims. They attempted to forcefully convert them to Christianity. Those who did not comply were tortured and left to starve. They could not even find employment as house or shop servants. The baptisms, whether voluntary or forced, were celebrated with a parade. However, they were never able to fully trust the Muslim Turks and they were sent to live in a camp designed like a caravanserai at a location today known as the Mosque Road. Despite the tough conditions of the camp, the Turks still tried to continue with life as normal and would often make Turkish coffee. The curious beer-drinking wine-loving Germans wanted to taste this unknown black beverage. At first they did not like it, but later they came to love it. Due to his rank in the Ottoman army, Mehmet Sadullah was referred to by the Germans as Sadullah Pasha. He wanted them to try the drink and would often offer it to them. After a while he was baptized and renamed Johan Ernst Nicholas Strauss and began to seek permission to open a coffee house in Würzburg. In 1697 he was finally granted permission. His coffee became so popular it became an integral part of daily German life. It eventually became a competitor for wine, and it even became somewhat of a ritual for the people of Würzburg to drink coffee after a meal. The personal finances of Sadullah Pasha shot up, and he went on to marry and have children in the city. Today the descen-

dants of Sadullah Pasha are among thousands of Turks who populate Würzburg and the surrounding region. Many Turkish migrants who settled after 1960 are densely situated in the area. The city library of Würzburg even has a Turkish corner.